

УДК 372.881.1

ВІД «НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ» ДО «МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ»: СТОРИЧНА ІСТОРІЯ ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ (1917-2017 РОКИ)

Ніколаєва С.Ю.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті висвітлено результати огляду-аналізу державних документів, робіт вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували і продовжують досліджувати проблему цілей навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах. В основу огляду покладено таку періодизацію: 1917-1929 роки, 1930-1940 роки, 1941-1960 роки, 1961-1990 роки, 1991-2016 роки, 2017 р. Згідно кожного із зазначених історичних періодів здійснено огляд-аналіз цілей навчання і показано їхню еволюцію. Особливу увагу приділено аналізу програм з іноземних мов 2017 р., розроблених у відповідності до державного документа «Концептуальні засади реформування середньої школи». Зроблено висновок, що сформульована у програмах мета навчання іноземної мови «формування готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою» не відповідає міжнародним вимогам і потребує вдосконалення.

Ключові слова: цілі навчання, іноземна мова, середня школа, навчальна програма, реформа середньої школи.

Постановка проблеми. У період глобалізації всіх сфер суспільного життя проблема володіння іноземними мовами стає найбільш актуальною; поступово зростає роль особистих контактів людей, а як наслідок, – вербальної комунікації, в тому числі міжнаціональної, яка вимагає володіння іноземною мовою (ІМ). Підвищення інтересу до ІМ у нашій країні є цілком закономірним. Нові політичні та соціально-економічні зміни в Україні за останні десятиліття, її прагнення активно співпрацювати із західними країнами істотно вплинули на розширення функції ІМ як навчального предмета і зумовили необхідність переосмислення цілей, завдань і змісту навчання ІМ. Нові політичні обставини, розширення міжнародної співпраці та міжнародних контактів вимагають сьогодні більш широкого контексту навчання ІМ.

У методичній літературі дискутуються питання зміни концепції навчання і вивчення ІМ, що пов'язано зі зміною цілей навчання. Такі вчені як О. С. Богданова, Н. Ф. Бориско, Н. Д. Гальскова, Г. В. Єлізарова, Н. Є. Кузовльова, Р. П. Мильруд, Ю. І. Пассов, В. В. Сафонова, С. Г. Тер-Мінасова та інші в своїх публікаціях розмірковують про важливість оновлення цілей навчання. Слід також зауважити, що на сьогодні проблема цілей навчання ІМ не може вважатися вирішеною, не зважаючи на свою багату історію. Вважаємо, що на сучасному етапі більш детального аналізу потребують наукові ідеї основоположників методики навчання ІМ, насамперед В. М. Александера, І. О. Грузинської, А. А. Любарської, О. О. Миролубова, О. І. Москальської, І. В. Рахманова, З. М. Цветкової, В. С. Цетлін, Л. В. Щерби та інших. Особливу значущість, на наш погляд, мають і дослідження останніх років, в яких висвітлюються проблеми, пов'язані з цілями навчання ІМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми іншомовної освіти в цілому та цілей навчання іноземних мов зокрема в різні роки займалися багато науковців, зокрема О. Б. Бігич, І. Л. Бім, Н. Ф. Бориско, Н. В. Борисова, Н. І. Верещагіна, Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез,

Н. О. Горлова, Л. Я. Зеня, Н. Ф. Коряковцева, С. С. Кунабаєва, Н. В. Майер, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов, О. О. Паршикова, Г. В. Рогова, В. В. Сафонова, О. М. Соловова, П. В. Сисоєв, В. В. Черниш, А. М. Щукін та інші.

Найбільш детально за останні двадцять п'ять років зарубіжними вченими розглянуто такі питання, пов'язані з проблемою цілей навчання ІМ у середній школі: цілі навчання мов міжнародного спілкування (В. В. Сафонова, 1996); цілі комунікативної іншомовної освіти (Ю. І. Пассов, 1998); періодизація цілей навчання ІМ (О. О. Миролубов, 2002); цілі полікультурної мовної освіти (П. В. Сисоєв, 2003); формування міжкультурної компетентності як мета навчання ІМ (Г. В. Єлізарова, 2005); цілі соціально розвивального навчання ІМ (М. А. Аріян, 2009); комплексна та концептуальна детермінованість категорії «цілі іншомовної освіти» (С. С. Кунабаєва, 2010); цілі реалізації іншомовної освіти в аспекті діалогу культур (Ю. І. Пассов, 2010); цілі навчання ІМ у початковій школі (З. М. Никитенко, 2013); цілі раннього навчання ІМ (І. В. Вронська, 2015); цілі навчання ІМ в аспекті діяльнісного підходу (М. П. Аріян, 2017).

В Україні цій проблемі також присвячено чимало досліджень. До найбільш значущих з них відносимо: цілі навчання ІМ у початковій школі у дидактико-методичному аспекті (В. М. Плахотник, 1992); цілі навчання як передумова підготовки вчителя ІМ (С. Ю. Ніколаєва, 1995); цілі навчання ІМ в аспекті комунікативного підходу (П. О. Бех, 1996); цілі навчання ІМ з позицій тестування навчальних досягнень учнів (О. П. Петрашук, 1999); цілі навчання у середній школі та іншомовна міжкультурна підготовка вчителя іноземних мов (Н. Ф. Бориско, 2000); цілі навчання у початковій школі як передумова реалізації методичної освіти майбутнього вчителя іноземної мови (О. Б. Бігич, 2004); цілі навчання згідно нових державних освітніх стандартів з ІМ (С. Ю. Ніколаєва 2002); цілі навчання ІМ у початковій школі на засадах комунікативно-ігрової методики (О. О. Паршикова, 2010); цілі навчання ІМ

у старшій профільній школі в аспекті професійної підготовки вчителя ІМ (Л. Я. Зеня, 2011); цілі навчання ІМ з позицій компетентнісного підходу (С. Ю. Ніколаєва, 2011, 2013); цілі навчання ІМ у Західній Україні (друга половина XIX – перша половина XX століття) (Б. І. Лабінська, 2013); цілі навчання ІМ відповідно до завдань міжкультурної іншомовної освіти (С. Ю. Ніколаєва, 2015); цілі навчання як фактор впливу на конструювання змісту підручника з ІМ (В. Г. Редько, 2017).

Опрацювання вищезазначених публікацій дає підставу стверджувати, що, з одного боку, в науковій літературі сформульовано та описано нові пріоритети у навчанні ІМ, а з іншого – недостатньо публікацій, в яких аналізуються саме шляхи оновлення цілей навчання ІМ з урахуванням вимог сучасного суспільства, що зумовлює вибір проблеми і робить дану публікацію актуальною. Для коректного вирішення зазначеного питання вважаємо правомірним прослідити еволюцію цілей навчання ІМ у середніх навчальних закладах за останні сто років (з 1917 по 2017 рік) і зробити огляд цілей навчання, заявлених у програмах з ІМ 2017 р. [19, 20, 21].

Мета статті: зробити огляд-аналіз цілей навчання ІМ у середній школі в Україні протягом останніх ста років і накреслити напрями осучаснення чинних цілей відповідно до потреб сьогодення.

Основні результати дослідження. В основу огляду-аналізу цілей навчання ІМ у середній школі нами покладено періодизацію розвитку методики навчання ІМ, запропоновану О. О. Миролюбовим [15], адаптовану до мети нашого дослідження: 1917-1929 роки, 1930-1940 роки, 1941-1960 роки, 1961-1990 роки, 1991-2016 роки, 2017 р. Розглянемо цілі навчання ІМ у середній школі згідно зазначеної періодизації.

1917-1929 роки. У публікації Л. В. Московкіна [46, с. 70] констатується, що після Жовтневої революції проблемним стало питання про обов'язковість навчання ІМ мови у середній школі у зв'язку з тим, що значна кількість науковців не вбачали практичної і загальноосвітньої цінності у цьому предметі. За навчання ІМ висловлювалися Н. К. Крупська [10] та Л. В. Щерба [49], так як вбачали у цьому значну загальноосвітню цінність, до якої відносили: ознайомлення з сучасним життям та недавньою історією країни, мова якої вивчається; усвідомлення самої мови, її структури та закономірностей; самовдосконалення учня, самопізнання; пізнання своєї рідної мови (через співставлення рідної та іноземної мов); пізнання свого мислення; пізнання навколишнього світу тощо.

Обов'язковим навчальним предметом у середній школі ІМ було визнано лише у 20-х роках минулого століття. Згідно публікацій того часу і про ті часи [2, 11, 28]. Основними цілями навчання були як практична, так і загальноосвітня. На початку 20-х років навчання всіх видів мовленнєвої діяльності відбувалося комплексно. У другій половині 20-х років практична мета формулювалася диференційовано: переважно навчання читання; навчання усного мовлення підпорядковувалося читанню [15].

1930-1940 роки. У програмах з ІМ, в інструктивних матеріалах того періоду [30, 31, 32, 33] та в працях таких науковців як В. М. Александер,

М. М. Ветчинова, І. О. Грузинська, М. М. Курляндський констатується, що протягом 30-х років XX ст. в плані оволодіння ІМ у середній школі ставилася головним чином практична мета, а загальноосвітні, виховні й розвивальні цілі чітко не формулювалися. Проте автори програм значною мірою враховували загальноосвітні можливості ІМ. Так у програмі 1933 р. [31] підкреслювалося, що учнів слід знайомити зі зразками класичної та сучасної художньої літератури, сприяючи створенню в них певного світогляду; необхідно використовувати історичний матеріал, щоб дати учням уявлення про життя та розвиток мови, про історичну обумовленість сучасної мови. Проте в середині 30-х років, коли все більше поширювалася загроза війни і припинялися безпосередні контакти з іноземцями, посилювалася увага до виховного впливу навчального матеріалу, особливо в плані ідеологічного виховання.

У дослідженнях С. С. Кунабаєвої, Б. А. Левітана, Н. Е. Мамуна, О. О., Миролюбова доведено, що з другої половини 30-х років XX ст. відносно загальноосвітньої і виховної цілей навчання ІМ склалися такі тенденції: розкриття загальноосвітньої цінності ІМ через «порівняння двох мовних систем»; посилення ідеологічного виховання у період поширення загрози війни; пропонування методистами різних тлумачень виховних цілей навчання ІМ при відсутності цих цілей у шкільних програмах.

Щодо **практичної мети** навчання ІМ, то установка на переважне навчання читання залишалася протягом усього періоду. Згідно І. А. Грузинської [4] суттєву увагу почали приділяти граматиці та перекладу.

1941-1960 роки. Узагальнення результатів досліджень В. Д. Аракіна, С. Й. Гільберга, О. О. Миролюбова, Л. В. Московкіна, С. С. Кунабаєвої та інших науковців, а також державних інструктивних матеріалів [39, 40, 41, 42, 43] і навчальних програм з ІМ того періоду [34] дозволяє констатувати, що в роки війни основною практичною метою у навчанні ІМ був розвиток умінь читання і перекладу; навчання усного мовлення залишалося другорядним.

Інші цілі у програмах для середніх шкіл чітко не виділялися, але окремі рекомендації щодо реалізації загальноосвітньої мети давалися. Наприклад: у процесі навчання читання вважалося необхідним читати учнів користуватися словником. Сутність виховної мети полягала у вихованні, зокрема під час читання, любові й відданості до батьківщини, почуття солідарності з трудящими і пригнобленими народами всього світу тощо.

У післявоєнні роки відбувається переосмислення сутності практичної мети навчання: вперше ставиться завдання навчати мовлення, а не мови (мовних засобів) [44, 48]. Крім того, практична мета стає більш конкретною; визначаються вимоги до навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання (безперекладного та з використанням перекладу) і письма. Перегляд цілей навчання зумовив розробку більш ефективних методів навчання ІМ. Отже, для цього періоду характерні такі цілі: **практичні цілі** (оволодіння одночасно двома об'єктами: мовленням і мовою); **загальноосвітні цілі** (надання лінгвістичних знань про систему,

структуру, рівні та одиниці мовної системи); **виховні цілі** (розширення кругозору, формування світоглядних засад).

1961-1990 роки. Цілі навчання ІМ у 60-і роки ХХ ст. у середній школі детально проаналізовано О. О. Миролюбовим і В. С. Цетлін у підручнику 1967 року «Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе» [25, с. 19-31]. Згідно державних документів [24] та публікацій дослідників [46] у цей час відбувається суттєва переорієнтація цілей навчання: **практична мета** остаточно наголошується провідною, а головними видами мовленнєвої діяльності стають усне мовлення і безперекладне читання. Крім того, розробляються вимоги до рівнів володіння основними видами мовленнєвої діяльності на різних етапах навчання ІМ. До **загальноосвітніх цілей** вищезазначених дослідників відносять: усвідомлення учнями свого мислення; краще пізнання рідної мови; розвиток логічного мислення; здобуття нових відомостей про історію та культуру країни, мова якої вивчається, або інших наук; розширення кругозору. **Виховні цілі** навчання ІМ зводяться до таких: реалізація ідейно-політичного виховання; надання нової інформації; формування характеру нової людини.

Опис цілей навчання ІМ у 70-ті роки ХХ ст. знаходимо у публікаціях І. Л. Бім, І. Ф. Комкова, Ю. І. Пассова, В. С. Цетлін та інших. У цей час відбувається наступна зміна цільових орієнтирів, зумовлена соціальним замовленням суспільства та бурхливим розвитком лінгвокраїнознавства, що насамперед вплинуло на загальноосвітню та виховну цілі навчання. Мова йшла про акультурацію учнів: формування позитивного ставлення до країни і народу, мова якого вивчається. При цьому набуті знання мали реалізуватися в комунікативних актах. У ці роки з'явилася теорія мовленнєво-діяльнісного підходу до навчання 4-ьох видів мовленнєвої діяльності іноземною мовою. У 70-і роки в методичній літературі з'являються нові формулювання практичної мети – навчання іншомовної комунікації, спілкування іноземною мовою [1]. З того часу практичну мету навчання часто називають «комунікативною метою». В узагальненому вигляді **практичні цілі** навчання цього періоду можуть бути представлені таким чином: навчити користуватися мовленням у процесі соціальної взаємодії; навчити спілкуватися в умовах природньої комунікації у варіативних умовах; розвивати комунікативні вміння у трьох видах мовленнєвої діяльності (письмо – засіб навчання). **Загальноосвітня мета:** набуття здібності користуватися двома мовами як засобом спілкування; **виховна мета:** підвищення загального культурного рівня учнів; розвиток інтересу до країни, мова якої вивчається; формування особистості учня тощо [1, с. 151].

У 80-і роки в категоріальний апарат методики навчання ІМ входить поняття «комунікативна компетенція», запропоноване зарубіжними вченими (М. Canale, D. Hymes, Н. Piepho, S. Savignon, М. Swain, Н. Widdowson). Практична мета навчання ІМ починає трактуватися як мета формування комунікативної компетенції, яку трактували як інтегративне утворення і до її складу включали лінгвістичні та соціокультурні компоненти. Склад комунікативної компетенції постійно уточнювався і змінювався. Найчастіше до її складу науковці

включали такі компоненти [7, 45]: лінгвістичну (мовну) компетенцію; соціолінгвістичну (прагматичну, ілокутивну) компетенцію; соціокультурну (країнознавчу, лінгвокраїнознавчу, культурологічну, лінгвокультурологічну, міжкультурну) компетенцію; дискурсивну компетенцію; стратегічну (компенсаторну) компетенцію. Предметна компетенція зазвичай окремо не виділялася, а включалася до складу соціокультурної або дискурсивної, а стратегічна – до складу соціолінгвістичної. Уточнюється сутність поняття «міжкультурна компетенція».

Детальний аналіз цілей навчання цього періоду подано у численних публікаціях методистів (В. А. Бухбіндер, Н. І. Гез, М. В. Ляховицький, О. О. Миролюбов). Насамперед слід зазначити, що **практичні цілі** цього часу обмежувалися основами практичного володіння ІМ. Передбачалося, що доучування буде відбуватися після закінчення середньої школи. В узагальненому варіанті цілі навчання формулюються таким чином. **Практична мета:** навчити основ мовленнєвої діяльності: усного мовлення і читання; письмо використовувалося як засіб навчання, який сприяє оволодінню читанням і усним мовленням); **загальноосвітня мета:** розширювати лінгвістичний кругозір; розвивати фонематичний слух, пам'ять, мислення, уяву; **виховна мета:** формування особистості учня; виховання інтернаціоналізму та патріотизму; розвиток інтересу до країни, мова якої вивчається.

Особливої уваги заслуговує той факт, що досягнення компетентнісного підходу майже не справили значного впливу на цілі навчання.

1991-2016 рр. Цей період розвитку методики навчання ІМ умовно називають антропоцентричним (особистісно орієнтованим). Багато в чому це обумовлено впливом соціального контексту. Процеси, що відбуваються в Україні та в світі, висунули в гуманітарних науках на передній план людину, особистість в усій сукупності притаманних їй характеристик. Ця тенденція торкнулася і методики навчання ІМ. Ідеї особистісно орієнтованого навчання покладено в основу провідних концепцій навчання ІМ, таких як: концепція формування вторинної мовної особистості І. І. Халєєвої [47], мета навчання – формування вторинної мовної особистості, що значно ширше ніж практична мета навчання; враховуються цілі виховання, розвитку та освіти; концепція гуманістичного навчання І. О. Зимньої [8], цілі навчання – визначаються персонально для кожного учня з урахуванням його інтересів, потреб, уподобань, схильностей; концепція розвитку індивідуальності учня в діалозі культур Ю. І. Пассова [27], узагальнена мета навчання – формування особистості учня.

В цілому цілі навчання можна узагальнити таким чином. **Виховна мета:** виховання моральності, інтернаціоналізму, патріотизму, гуманізму, етичної, естетичної, екологічної культури та ін.; **освітня мета:** оволодіння іншомовною культурою; **розвивальна мета:** розвиток здібностей учнів здійснювати мовленнєву діяльність, спілкування, навчальну діяльність і ін.; **практична мета:** формування іншомовної комунікативної компетенції.

Так, наприклад, у навчальній програмі з ІМ 1995 року [36] практичною метою передбачається оволодіння учнями певним комплектом

способів діяльності, які дають змогу людині розуміти ситуацію, досягати результатів в особистій і професійній сферах шляхом оволодіння певними компетенціями, а саме: мовленнєвою; мовною; соціокультурною та загальнонавчальною. Аналіз публікацій з проблеми (Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, Г.В. Єлізарова, С.Ю. Ніколаєва, В.В. Сафонова) дозволяє констатувати, що жодна з названих концепцій не знайшла широкого використання в повному обсязі. У навчальних програмах з ІМ використані елементи кожної з них [35, 36, 37].

Принципові зміни цілей навчання ІМ у двохтисячних роках були зумовлені Постановою Кабінету Міністрів України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» від 16.11.2000 р. № 1717. Слід також зазначити, що навчальні програми цього періоду укладалися на засадах компетентного підходу з урахуванням вимог Державного стандарту повної загальної середньої освіти [5]. Наведемо приклад практичної мети навчання згідно програми з ІМ 2013 року для 5-9 кл [17, с. 3-4].

«Практична мета навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань і навичок. Розвиток комунікативної компетенції залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують вхідження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві».

Однак зауважимо, що вищезазначена мета навчання ІМ не забезпечила вагомих позитивних результатів у якості володіння учнями іншомовною комунікативною компетентністю. У 2016 році в Україні розпочато реформу середньої школи. У державному документі «Концептуальні засади реформування середньої школи» передбачено осучаснення стандартів і результатів навчання, в тому числі з ІМ [3, 23]. Згідно цієї Концепції оновлено і програми з ІМ.

Так, у затвердженій МОН України **програми з ІМ для 1-4 класів 2017 р. практична мета навчання у початковій школі визначена таким чином:** формування в учнів комунікативної компетенції (компетентності – відповідно до «Національної рамки кваліфікацій» та «Закону про вищу освіту»), що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями молодших школярів. Після закінчення 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня А1, учні спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов – рівня А2, що відповідає Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти [19, с. 1].

Що ж до **програми для 5-9 класів 2017 р.**, то в ній зафіксовано, що головна мета «навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань і навичок. Розвиток комунікативної компетенції залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують

входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві» [20, с. 1].

У старшій школі згідно проекту програми 2017 р. планується формування в учнів готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. Після закінчення загальноосвітнього навчального закладу учні, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня В1 [9; 21, с. 3].

Згідно Програми завдання полягає у формуванні вмінь:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою;
- використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов».

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються також освітня, виховна і розвивальна функції.

Отже, аналіз оновлених програм з ІМ дозволяє констатувати, що вони максимально наближені до вимог сучасності, але завдання реалізації міжкультурної іншомовної освіти, згідно міжнародних рекомендацій в галузі навчання ІМ [50], поки що не поставлено. Це дає підстави стверджувати, що необхідні подальші дослідження з проблеми реалізації міжкультурної іншомовної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах, в тому числі і в плані цілей навчання.

Висновки і пропозиції. Навчання ІМ у середній школі здійснюється протягом усього часу з 1917-го по 2017-ий рік. У **20-х роках** минулого століття ІМ було визнано обов'язковим навчальним предметом у середній школі, але основною метою навчання вважалася загальноосвітня. Періодично змінювалося соціальне замовлення суспільства, що вимагало перегляду цілей навчання ІМ та укладання нових програм. У **30-і роки** ХХ ст. в плані оволодіння ІМ у середній школі провідною була практична мета (в основному навчання читання), в той час як інші цілі чітко не формулювалися. У **40-50-х роках** цілі навчання

ІМ зазнали суттєвих змін кілька разів. У програмах з різним ступенем деталізації формулюються практичні, загальноосвітні, виховні, а останнім часом і розвивальні, цілі. Основна практична мета – навчання читання і перекладу. Провідною практичною метою навчання ІМ у **60-і роки** стає навчання мовленнєвої діяльності, у **70-і** – формування комунікативних умінь, у **80-і – 2000-і роки** – формування комунікативної компетенції.

У **2017 р.** узагальненою практичною метою наголошується формування готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем

і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою.

Оновлена мета навчання не повністю відповідає міжнародним вимогам. На сучасному етапі розвитку суспільства мова повинна йти про реалізацію міжкультурної іншомовної освіти. У зв'язку з цим цілі навчання мають формулюватися на засадах міжкультурного підходу та принципах його реалізації. Міжкультурну іншомовну освіту слід проаналізувати у таких аспектах: як цілісний педагогічний процес; як цінність; як засіб; як діяльність і як результат. Це вимагає додаткових досліджень.

Список літератури:

1. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И. Л. Бим. – М.: Русский язык, 1977. – 288 с.
2. Борисова Н. В. Теоретичні й методичні засади навчання іноземних мов у школах України (1917-1933 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Наталя Василівна Борисова. – К., 2004. – 232 с., с. 3.
3. Гриневич Л. Реформа загальної середньої освіти: нова українська школа. – К.: МОН України, 2017 р. – 18 с. [електронний ресурс]. – Режим доступу <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/prezentacziya-konceptcziyi-novoyi-ukrayinskoji-shkoli.html>
4. Грузинская И. А. Методика преподавания английского языка в средней школе / И. А. Грузинская: учебное пособие для педвузов. – Изд-е 3-е, исправлен. и дополнен. – М.: Учпедгиз, 1938. – 192 с.
5. Державний стандарт повної загальної середньої освіти, 2011. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derj-stand.html>
6. Державний стандарт початкової загальної освіти, 2011. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derj-stand.html>
7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. Переклад з англ. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
8. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – М: Логос, 1999. – 384 с.
9. Зміни до навчальних програм для 9-х (набирають чинність у 2017/2018 н.р.) та 10-11 класів (чині з 2016/2017 н.р.) ЗНЗ. Англійська, німецька, французька, іспанська мови [електронний ресурс]. – Режим доступу <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
10. Крупская Н. К. Педагогические сочинения: в 11-ти т. / Под ред. Н. К. Гончарова [и др.]. – Т. 3: Обучение и воспитание в школе / [Подготовка текста и примеч. Э. М. Цимхес]. – М.: Акад. пед. наук, 1959. – 798 с.
11. Лабінська Б. І. Тенденції розвитку методики навчання іноземних мов у Західній Україні (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття): дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Лабінська Богдана Ігорівна. – Київ, 2013. – 581 с.
12. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручн. для студентів вищих навч. закл.] / [О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Г. А. Гринюк та ін.]; керізн. автор. кол. С. Ю. Ніколаєва. – [2-е вид.] – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
13. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
14. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / [Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої]. – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.
15. Миролюбов А. А. История отечественной методики обучения иностранным языкам / А. А. Миролюбов. – М.: СТУПЕНИ, ИНФРА-М, 2002. – 448 с.
16. Монигетти А. В. Методика обучения немецкому языку в III-IV классах / А. В. Монигетти. – М.: Учпедгиз, 1950. – 121 с.
17. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 5-9 класи. – К.: Освіта, 2013. – 159 с.
18. Навчальні програми для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, 2016. – 151 с. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
19. Навчальні програми для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл: Іноземні мови. – К., 2017. – 89 с. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>
20. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов: 5-9 класи (Англійська мова, Німецька мова, Французька мова, Іспанська мова) / Проект. – К. – 2017. – 71 с. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
21. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов: 10-11 класи (Англійська мова, Німецька мова, Французька мова, Іспанська мова. – К. – 2017. – 71 с. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
22. Ніколаєва С. Ю. Міжкультурна іншомовна освіта в Україні: ключові проблеми // Науковий журнал «Молодий вчений». – № 8, Ч. 1, 2015. – С. 125-131.
23. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. – К.: МОН України. – 40 с. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konceptcziya.html>

24. Об улучшении изучения иностранных языков // Иностранные языки в школе. – 1961. – № 4. – С. 8-10.
25. Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе / Под ред. А. А. Миролюбова, И. В. Рахманова, В. С. Цетлин. – М.: Просвещение, 1967. – 504 с.
26. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам. – М.: Русск. яз. 1977. – 216 с.
27. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование: Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк, 1998. – 160 с.
28. Перша українська імені Т. Шевченка гімназія в Києві // Вільна Українська Школа: Орган ВУС. – К.: 1917. – жовтень. – № 2. – С. 113-115.
29. Програми навчання в ліцеях / Рідна школа. – Львів, 1937. – 15 вересня – С. 245-247.
30. Про викладання німецької, англійської та французької мов у середніх і вищих школах // Збірник наказів та розпоряджень НКО УРСР. – 1940. – № 33. – С. 6-7.
31. Программы средней школы. Русский язык. Украинский язык. Немецкий язык. – Харьков: Радянська школа, 1933. – 35 с.
32. Программы средней школы (городской). Иностранные языки. – М.: Наркомпрос РСФСР, 1936. – 24 с.
33. Програми середньої школи. Іноземні мови (V-X класи). – К.: Радянська школа, 1938. – 32 с.
34. Програми середньої школи. Іноземні мови. – К. – Харків: Радянська школа, 1944. – 32 с.
35. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова. 2-12 класи. – К.: Шкільний світ, 1990. – 32 с.
36. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова. 2-12 класи. – К.: Шкільний світ, 1995. – 30 с.
37. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова. 2-12 класи. – К.: Шкільний світ, 2001. – 38 с.
38. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. 2-12 класи. – К.: Перун, 2005. – 207 с.
39. Про поліпшення вивчення іноземних мов у семирічних і середніх школах УРСР. Постанова 9 травня 1946 р. // Постанови партії та уряду про школу. – К.-Х.: Радянська школа, 1947. – С. 84-85.
40. Про поліпшення викладання іноземних мов у середніх школах Української РСР. Постанова № 2038 Ради Міністрів УРСР від 31 жовтня 1947 р. // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1947. – № 17-18. – С. 2-3.
41. Про поліпшення викладання іноземних мов у середніх школах УРСР // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. – 1950. – № 4. – С. 15.
42. Про поліпшення викладання іноземних мов у середніх школах УРСР. Наказ № 2699 від 3 грудня 1947 року // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1948. – № 1. – С. 2-5.
43. Про стан та поліпшення викладання іноземних мов у середніх школах УРСР. Наказ № 269 від 11 травня 1953 р. // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. – 1953. – № 12. – С. 13.
44. Рахманов И. В. Очерк по истории методики преподавания новых западноевропейских иностранных языков: методическое пособие для учителей средней школы; АПН РСФСР / И. В. Рахманов. – М.: Учпедгиз, 1947. – 196 с.
45. Сафонова В. В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях. – М.: «Еврошкола», 2004. – 236 с.
46. Традиции и новации в методике обучения иностранным языкам. Обзор основных направлений методической мысли в России / [Г. М. Васильева, С. А. Вишнякова, И. П. Лысакова и др.]; под ред. Л. В. Московкина. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008. – 338 с.
47. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчика) / И. И. Халеева. – М.: Высшая школа, 1981. – 240 с.
48. Цветкова З. М. О повышении качества преподавания иностранных языков в школе и в вузе / З. М. Цветкова // Советская педагогика. – 1958. – № 3. – С. 34-42.
49. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков в средней школе: общие вопросы методики / Лев Владимирович Щерба. – М.-Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 96 с.
50. Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education / Beacco J., Byram M., Cavalli M., Coste D., Cuenat M., Goullier F. and Panthier J. – Council of Europe, Strasbourg, 2010. – 101 p. [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Guide_curricula_EN.asp

Николаева С.Ю.

Киевский национальный лингвистический университет

ОТ «ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ» ДО «МЕЖКУЛЬТУРНОГО ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ»: СТОЛЕТНЯЯ ИСТОРИЯ ЦЕЛЕЙ ОБУЧЕНИЯ (1917-2017 ГОДЫ)

Аннотация

В статье отражены результаты обзора-анализа государственных документов, публикаций отечественных и зарубежных ученых, исследовавших и продолжающих исследовать проблему целей обучения иностранным языкам в общеобразовательных учебных заведениях. В основу обзора положено такую периодизацию: 1917-1929 годы, 1930-1940 годы, 1941-1960 годы, 1961-1990 годы, 1991-2016 годы, 2017 г. Согласно каждого из указанных исторических периодов осуществлён обзор-анализ целей обучения и показано их эволюцию. Особое внимание уделено анализу программ по иностранным языкам 2017 г., разработанных в соответствии с государственным документом «Концептуальные основы реформирования средней школы». Сделан вывод, что сформулированная в программах практическая цель обучения иностранному языку не соответствует международным требованиям и нуждается в усовершенствовании.

Ключевые слова: цели обучения, иностранный язык, школа, учебная программа, реформа средней школы.

Nikolaeva S.Y.

Kyiv National Linguistic University

FROM «THE FOREIGN LANGUAGE TRAINING» TO «THE INTERCULTURAL FOREIGN LANGUAGE EDUCATION»: A CENTURY HISTORY OF LEARNING OBJECTIVES (1917-2017)

Summary

The article reflects the results of the review and analysis of the state documents and publications of native and foreign scientists who have studied and continue to investigate the problem of teaching foreign languages in secondary schools. The review is based on such periodization: 1917-1929, 1930-1940, 1941-1960, 1961-1990, 1991-2016, 2017. According to each of these historical periods, the learning objectives review and analysis have been carried out and their evolution has been shown. Particular attention is paid to the analysis of the foreign language curricula 2017, developed in accordance with the state document «Conceptual framework for reforming the secondary school.» It is concluded that the goals of teaching foreign languages formulated in the curricula do not meet international requirements and need to be improved.

Keywords: learning objectives, foreign language, school, curriculum, secondary school reform.